Stru-ni i nau-ni radovi

Demografski aspekti starewa stanovni{ tva u razvijenim zemqama*

V. Turlakov,¹ M. Ra{ evi},² O. Ni}i forovi}-[urkovi},³ S. Marjanovi}⁴

Demographic Aspects of Aging in the Developed Countries

V. Turlakov, M.D.; M. Rašević, Ph.D.; O. Niciforović-Šurković, M.D.; S. Marjanović, M.D.

Sa`et ak. St arewe st anovni{ tva je proces prisut an u ~it avom svet u. I zu~ava-we demograf skih aspekt a st arewa st anovni{ tva neophodno je radi planirawa zdravst vene, ekonomske i socijalne za{ tite st arih osoba.

Ciq rada bio je da se analizira proces st arewa st anovni{ tva u razvijenim zemqama Evrope i sveta u odnosu na { u zemqu, naro~ito na wenu severnu pokrajinnu Vojvodinu, a korist e}i statist i~ke podat ke, naro~ito iz popisa st anovni{ tva, kao i st rane i doma}e literat urne navode.

Analizom statist i~kih podat aka do{ lo se do zakqu~ka da st anovni{ tvo u ~it avom svet u st ari, da se sve vi{ e gube razlike u st arost noj st rukt uri st anovni{ tva me|u razvijenim zemqama. Prema svim kriterijumima st anovni{ tvo na{ e zemqe mo`e se svrst ati u grupu demograf ski st arih populacija.

Srbija spada me|u deset zemaqa sveta sa najst arijom st anovni{ tvom, a st anovni{ tvo Vojvodine, kao najst arije u na{ oj zemqi, spada me|u najst arije u svet u, po ~e-

Summary. Introduction. Contemporary world is undergoing a demographic transition due not only to the decreased population growth, but also to the change in the age structure. The aging process is prominent in the developed countries, while it is yet expected to commence in the European developing countries.

The aging process is characterized by the participation of persons older than 60 or 65 years in the overall population.

USA. Persons older than 65 constitute 13% of the population. It is expected that their share will increase to 30% during the next 30 years.

Europe. The number of Europeans in the world population is decreasing for years. By the year 2050, the population of over 65 will exhibit an increase of 60%.

A nonlinear, ever increasing depopulation is expected to occur in Croatia, while FYR Macedonia has already been classified among the countries in the advanced stage of population aging.

Serbia. During the second half of the 20th century, the Serbian population was younger than European on average, but the aging was more prominent. Today Serbia is among ten countries with the oldest population in the world.

Vojvodina. The worst demographic situation is in Vojvodina. The assessment is that its population has been among the world's oldest for more than 3'

*Rad izlo`en na VII nacionalnom gerontolo{ kom kongresu „Kvalitet `ivota u starosti - izazovi XXI veka“, 9-12. maj 2006., Vrwa~ka baw.

¹ Dr Vesna Turlakov, Klinika za infektivne bolesti, Klini~ki centar Novi Sad.

² Dr sc. Mirjana Ra{ evi}, Institut dru{ tvenih nauka, Beograd.

³ Dr Oqa Ni}i forovi}-[urkovi}, Institut za zdravstvenu za{ titu Novi Sad.

⁴ Dr Slavica Marjanovi}, Zdravstveni centar, Kwa`evac.

mu smo se svrstali među visokorazvijene zemlje.

years. The latest census shows a shift of the numerous age category from 35–39 to 40–45.

Conclusion. Population aging is a worldwide reality. The difference among developed countries is diminishing. Our population is among the world's oldest. Unless the state takes the appropriate measures, we are moving towards the demographic abyss.

Uvod

Moderni svet nalazi se u procesu demografske tranzicije, ne samo zbog smanjenja prirodnog priraštaja već i zbog promena u starosnoj strukturi stanovništva, pri čemu se smanjuje broj mladih a povećava broj starijih osoba. Različite zemlje, međutim, nalaze se u različitim fazama demografskih promena. Proces starenja stanovništva je u toku u razvijenim zemljama, dok se očekuje da u nekim delovima sveta on započne tek krajem 2020. godine.

Između demografskih aspekata starenja nametnulo se kao potreba, pre svega jer starenje populacije dovodi do niza zdravstvenih, socijalnih, ekonomskih i drugih okolnosti i problema.

Demografija (gr. *demos* – narod, *grapho* – opisivati) predstavlja društvenu nauku koja istražuje i proučava zakonitosti i pravilnosti u biološkom i migratornom kretanju stanovništva, vrste tih zakonitosti kao i njihovo kvalitativno i kvantitativno delovanje. Demografija, takođe, utvrđuje međusobne odnose kretanja stanovništva sa drugim društvenim i ekonomskim pojavama. Demografske projekcije su neophodne da bi poslužile kontroli demografskog razvika, odnosno, pripremanju društva na izmenjene okolnosti.

Kao interdisciplinarna nauka, demografija se oslanja na upotrebu velikog broja podataka, uključujući rezultate popisa stanovništva, beležbe rođenja, braka i smrti.

Prvi popis stanovništva obavljen je u Severnoj Americi 1665. godine, a moderan 1801. godine u Engleskoj, kada je određeno da se obavljati svake deset godina. Ovaj

metod sakupljanja demografskih podataka i danas se koristi u celom svetu.

U Srbiji se sa prebrojavanjem stanovništva počelo 1834. godine, a tek od 1859. godine prikazuje se prvi put, osim ukupnog broja stanovnika, i stanovništvo po polu.

Iako se **proces starenja** kao termin često koristi u demografskoj literaturi, on najčešće označava učestalost osoba starijih od 60 ili 65 godina u ukupnoj populaciji.

U demografskoj statistici koristi se nekoliko drugih pokazatelja starosne strukture stanovništva.

Indeks starenja predstavlja odnos starih 60 i više godina i mladih 0–19 godina i ima graničnu vrednost 0,4, iznad koje se stanovništvo smatra starijim. **Prosečna starost stanovništva** izražava se kao količnik ukupnog broja godina i ukupnog broja stanovnika i ima graničnu vrednost od 30 godina, iznad koje se stanovništvo smatra starijim.

Treba naglasiti, međutim, da nijedan pokazatelj sam za sebe nije dovoljan da pruži potpunu sliku o starenju populacije. Najbolje je da se upotrebi više njih i da se upoređuju dve ili više teritorija ili vremenskih perioda.

Nakon kratkih uvodnih napomena o osnovnim demografskim pojmovima, u daljem izlaganju biće reči o starenju stanovništva u razvijenim zemljama sveta i u našoj zemlji, naročito u Vojvodini.

Poslednjih decenija, usled opadajućeg nataliteta, smanjenja perinatalnog i općeg mortaliteta, kontrole infektivnih bolesti, poboljšanja ishrane, životnog standarda kao i zdravstvene zaštite, došlo je do povećanja dužine života. Ovo rezultira povećanjem kako broja tako i proporcije sta-

rih, { to stvara velike socijalne, politi-
ke i ekonomske probleme, naro~ito u viso-
ko razvijenim zemqama.

Sjediwene Ameri~ke Dr`ave

Poput svih razvijenih zemaqa, i Sjediwe-
ne Ameri~ke Dr`ave suo~avaju se sa posle-
dicama starewa stanovni{tva i u 21. veku.
I storijski doga|aji svakako su oblikovali
politi~ke odgovore na potrebe starih osoba.
Tek devedesetih godina pro{log veka dolazi
do zna~ajnije brige dru{tva za stare, s ob-
zirom da oni predstavqaju zna~ajno glasa~ko
telo, te dolazi do razvoja mre`e ustanova
koje se bave zbriwawem starih osoba.

U Sjediwenim Ameri~kim Dr`avama
1990. godine prose~na du`ina `ivota izno-
sila je 47 godina (46 za mu{karce i 48 za
`ene). Samo ~etiri odsto populacije imalo
je 65 i vi{e godina. Danas prose~na du`i-
na `ivota u SAD iznosi 75 godina (73 za mu-
{karce i 80 za `ene). Osobe sa 65 i vi{e
godina ~ine trinaest odsto populacije, a

sa 17 odsto stanovnika starijih od 65 godi-
na svrstan me|u zemqe sa najstarijim sta-
novni{tvom. Istovremeno, procen `i-
votni vek za Japance ro|ene 2000. godine iz-
nosi 80,7 godina, po ~emu Japan zauzima vo-
de}e mesto u svetu. Smatra se da }e do
2025. godine u Japanu 32,9 odsto stanovni-
ka imati preko 60 godina, a da }e svaki
deseti Japanac biti star najmanje 85 godi-
na. U periodu 1996–2005. godine u Japanu
}e procenat pove}awa starijih od 60 godi-
na iznositi 51.

Evropa

Prema najnovijim podacima Ujediwenih
nacija, evropski kontinent je vode}i u sve-
tu po starewu populacije. Posmatrano u du-
`em vremenskom periodu, udeo Evropljana u
ukupnom svetskom stanovni{tvu stalno je
opadao. Godine 1900. iznosio je 27 odsto, sa-
da iznosi 12 odsto, a prema prognozama 2100.
godine one }e inositi svega sedam odsto. Do
2050. godine broj radno sposobnih stanovni-

Tabela 1. Populacija starih u SAD: trend 1900-2050.*

Godi na	1900.	1940.	1960.	1990.	2010.	2030.	2050.
65-74	2,9	4,8	6,1	7,3	7,4	12,0	10,5
75-84	1,0	1,7	2,6	4,0	4,3	7,1	7,2
85+	0,2	0,3	0,5	1,3	2,2	2,7	5,1
65+	4,0	6,8	9,2	12,6	13,9	21,8	22,9

*Izvor: Ameri~ki senat, 1991. godina

smatra se da }e za narednih trideset godi-
na wihov udeo u ukupnoj populaciji iznosi-
ti ~ak 21 odsto (**tabela 1**).

Potrebno je, me|utim, naglasiti da SAD,
zahvaquju}i imigrantima i ve}em ferili-
tetu, postaju demografski izdvojena celina
u razvijemom svetu, da mo`da postaju sve
mla|a zemqa sa sve ve}om populacijom.

Japan i Evropa stare br`e od SAD.

Japan

U Japanu je tako|e evidentan proces sta-
rewa stanovni{tva. Japan je 2000. godine

Tabela 2. U-e{ }e stanovni{tva od 65 godina ukup-
no u vi{e zemaqa evropskog regiona (%)*

Dr`ava	Godi na		
	1950	1980.	2000.
Gr~ka	6,7	13,1	15,0
I tal i ja	8,0	13,4	15,3
[vedska	10,2	16,3	16,6
[vajcarska	9,6	13,8	16,7
Austrija	10,4	15,5	14,9
Nema~ka	9,3	15,5	17,1
Jugoslavi ja	5,7	9,1	14,9

*Izvor: WHO Statistics Annual, Geneve, 1990.)

ka smawije se na 18 odsto, dok je onih iznad 65 godina biti preko 60 odsto vi{e.

Na **tabeli 2** prikazano je procentualno u{e} stanovni{tva starijeg od 65 godina u ukupnom broju stanovnika u vi{e zema{a evropskog regiona.

U zem{ama u na{em najbli{em okru{ewu, npr. **Hrvatskoj**, primetan je, tako{e, negativan prirodni prira{taj. Nakon razdoba posleratnog pove{awa nataliteta, tj. nakon 1954. godine, Hrvatska bele{i stalno smawe nataliteta. Prema nekim analiti{kim studijama smatra se da je u Hrvatskoj 2031. godine biti 17,1 odsto mawe stanovnika nego 2001. godine. Prema tom izve{taju, kretawe ne{e biti linearno, ve{ je se depopulacija s vremenom poja{avati. Do{i je do da{eg pogor{awa starosne strukture stanovni{tva. Udeo mladih 0–14 godina pa{e sa 23,7 odsto na 17,4 odsto, a starih preko 65 godina pove{a{e se sa 15,7 odsto na 22,6 odsto. Demografisti {u da je, nastavi li se ovakav trend, Hrvatska za 50 godina izgubiti {ak tre{inu svog stanovni{tva i da je demografsko izumiranje biti glavno obele{je stanovni{tva Hrvatske.

U **Republici Makedoniji** u{e} stari{h u ukupnoj populaciji je sa 13 odsto 1994. godine poraslo na 15 odsto 2002. godine, {ime je ova zem{a svrstana me{u zem{e u visokim fazama starewa stanovni{tva.

Srbija

Stanovni{tvo Srbije je tokom {itave druge polovine 20. veka bilo mla{e od stanovni{tva Evrope, ali je starewe bilo znatno br{e od onoga na evropskom nivou. Nepovo{ne dru{tvne i ekonomske okolnosti devedesetih godina pro{log veka dovele su do emigracije mladog i sredove{nog obrazovanog stanovni{tva, {to je uticalo na promenu u starosnoj strukturi stanovni{tva, a {to je imalo za posledicu smawewe nataliteta i pove{awe mortaliteta.

Prema predvi{awima demografa i sociologa, na po{etku 20. veka Srba je moglo da bude 27 miliona, a ima ih samo 6,2 milio-

na, a procewuje se da je ih za 25 godina biti 3,8 miliona i to prose{ne starosti 50 godina. Samo za 14 godina broj Srba se smawio za {etvrtinu, {to ima za rezultat da su Srbi danas jedan od najstarelijih naroda na planeti.

Prema svim kriterijumima, stanovni{tvo na{e zem{e se mo{e svrstati u grupu demografski starih populacija. Srbija spada me{u deset zema{a sveta sa najstarijim stanovni{tvom.

Prema popisu stanovni{tva iz 1975. godine 24,6 odsto stanovni{tva je bilo mla{e od 15 godina, a 9,24 odsto starije od 65 godina. Prema podacima iz 2002. godine u Srbiji je bilo 1.240.505 ili 16,5 odsto stanovnika starijih od 65 godina. U Srbiji, prema posledwem popisu, od 161 op{tine, {ak 157 su demografski stare. U **tabeli 3** dat je prikaz stanovni{tva Srbije prema starosnim intervalima u popisnim godinama.

Prema procenama, Srbija je 2025. godine imati 6.729 miliona stanovnika, od kojih je 16 odsto biti mla{i od 15 godina, a 21,3 odsto stariji od 65 godina.

Demografska situacija u na{ojoj zem{i poprima dramati{ne razmere a nimalo nije ute{no saznawe da se starewe doga{a i u drugim delovima sveta. Depopulacionim procesima zahva{en je narod u Srbiji i Vojvodini i mi neminovno idemo ka demografskom sunovratu. Prema podacima nema{kog demografa Alojza Fi{era fon Egera, jedini narod na Balkanu koji se broj{ano uve{ao tokom posledweg veka jeste srpski na-

Tabela 3. Stanovni{tvo Srbije prema starosnim intervalima i prema popisanim godinama (%)*

Godina popisa	Starosni intervali			
	0–19	20–99	60+	80+
1948.	41,6	49,6	8,8	0,7
1971.	34,2	52,4	12,9	1,1
1991.	30,5	53,5	16,0	1,8
2001.	28,0	53,0	19,0	1,7
2051.	23,7	48,6	27,7	6,1

*Izvor: Penev G. Gerontologija, 1993.

rod. Sli~no je pisao i profesor Pavle [afarik 1840. godine.

Treba naglasiti, me|utim, kada je demografija u pitawu, da je Srbija karakteristi~na i po dijametralno suprotnim trendovima u weni krajevima.

Dok se u u`oj Srbiji i Vojvodini posledwih godina bele`i zna~ajan mortalitet, do tle su Kosovo i Metohija podru~je sa najve}om stopom nataliteta u Evropi u posledwih osam decenija. Na Kosovu i Metohiji mladi do 19 godina u ukupnoj starosnoj strukturi u~estvuju sa 54 odsto, a stari od 60 godina sa svega 6,9 odsto (podaci za Kosovo i Metohiju odnose se na 1980–1990. godinu, s obzirom da od 1999. godine za ovaj region nema nikakvih podataka).

Vojvodina

U Vojvodini, koja ve} godinama bele`i negativnu stopu prirodnog priira{tja, demografska situacija je najte`a. S obzirom na to da je prose~na starost stanovni{tva u Vojvodini najvi{i, pretpostavqa se da je stanovni{tvo Vojvodine me|u najstarijim u svetu ve} vi{e od 30 godina.

Prema popisu stanovni{tva iz 1991. godine, na teritoriji Vojvodine `ivelo je 2.013.889 stanovnika, {to u odnosu na pret-

hodne popise pokazuje tendenciju opadawa ukupnog broja stanovnika. Prose~na starost stanovnika posmatrana od 1948. do 1991. godine pokazuje rapidno starewe stanovni{tva, {to se potvr|uje i posmatrawem indeksa starewa za isti period.

Demografski procesi Vojvodine karakteri{u se laganim porastom broja stanovnika u periodu od 1921. do 2002. godine. Ukupan broj stanovnika Vojvodine je uve}an za 32 odsto, dok je u posledwoj dekadi 20. veka i po~etkom 21. veka rast zaustavqen. U posmatranom periodu udeo stanovni{tva Vojvodine u ukupnom broju stanovnika Srbije se smawivao sa 31,9 odsto u 1921. godini na 20,6 odsto u 1991. godini (**tabela 4**).

Starosna struktura stanovni{tva Srbije, posebno Vojvodine, u odnosu na Centralnu Srbiju, a prema popisu iz 2002. godine, predstavqena je na **tabeli 5**.

Starosna struktura stanovni{tva Vojvodine pokazuje uo~qive razlike izme|u dva posledwa popisa. Najbrojniju kategoriju ~ini populacija starosti 40–45 godina, a ne kategorija starih 35–39 godina koja je bila najzastupqenija prema popisu iz 1991. godine.

Sa blizu 16 odsto osoba starijih od 65 godina, prose~nom staro{tu od 38,1 godine i indeksom starewa od 0,85, Vojvodina je u po-dmakloj fazi demografskog starewa. Mla-

Tabela 4. Broj stanovnika Vojvodine i wihovo u-e{je u ukupnom broju stanovni{tva Srbije 1921–2001. godine, bez Kosova i Metohije, (podaci ZZZ u Novom Sadu)

Godina popisa stanovni{tva	Srbija	Vojvodina	Procenat u-e{ja stanovnika Vojvodine u ukupnom broju stanovnika Srbije
1921.	4.819.430	1.536.994	31,89
1931.	5.725.912	1.624.158	28,36
1948.	6.527.966	1.640.757	25,13
1953.	6.979.154	1.699.545	24,35
1961.	7.642.227	1.854.965	24,27
1971.	8.446.591	1.952.533	23,12
1981.	9.313.676	2.034.722	21,85
1991.	9.778.991	2.013.889	20,59
2002.	7.498.001	2.031.992	27,10

Tabela 5. Starosna struktura stanovništva Srbije prema popisu iz 2002. godine (podaci Republičkog zavoda za statistiku)

Godine starosti	Republika Srbija	Centralna Srbija	Vojvodina
Ispod 7	495.327	360.727	134.600
8-19	1.177.094	851.703	325.391
20-39	1.979.451	1.433.543	545.908
40-59	2.113.919	1.532.085	581.834
60 i više	1.684.289	1.248.592	435.697
Nepoznato	47.921	39.359	8.562
Ukupno	7.498.001	5.466.009	2.031.992

Tabela 6. Biološki tip stanovništva Vojvodine (podaci ZZZ u Novom Sadu)

Starost	Godine			
	1991.	1991.	2002.	2002.
	N	%	N	%
0-14	386.430	19,3	322.205	15,9
15-49	976.022	48,7	1.003.376	49,6
50+	641.464	32,0	697.840	34,5

di starosti do 20 godinašine, prema poslednjem popisu, četvrtinu ukupne populacije, dok je svaki peti stanovnik stariji od 60 godina. Biološki tip stanovništva Vojvodine je izrazito regresivan. Broj stanovnika starosti do 14 godina smanjen je sa 19,3 odsto na samo 15,9 odsto u 2002. godini (**tabela 6**).

Kada su u pitanju osnovne demografske karakteristike, može se reći da demografski rast Vojvodine prati zapadnoevropske trendove demografske tranzicije koju karakteriše vrlo niska stopa nataliteta i visoka stopa mortaliteta. Prema demograf-

skim predviđanjima, Srbija i Vojvodina za 50 godina spadaće u grupu najstarijih populacija sveta i na ovom području biće 31 odsto ljudi starijih od 65 godina.

Sa fenomenom **nedovoljnog rađanja** Vojvodina se suoila još sredinom prošlog veka. Već u 1971. godini neto stopa reprodukcije bila je za oko 25 odsto niža od potreba prostog obnavljanja stanovništva. Ona je u Vojvodini između 1991. i 1999. opala sa 0,83 na 0,68 odsto. U 2000. godini beleži se stabilizacija nivoa rađanja, dok za 2001. i 2002. godinu podaci ukazuju na blagi porast neto stope reprodukcije (0,74 i 0,71).

Tabela 7. Stope nataliteta stanovništva Vojvodine 1953-2003. godine (podaci ZZZ u Novom Sadu)

Godina	Broj stanovnika	Broj rođjenih	Natalitet (‰)
1953.	1.702.958	38.190	22,5
1961.	1.857.646	31.888	17,2
1971.	1.954.049	26.170	13,4
1981.	2.036.305	27.971	13,7
1991.	2.013.372	22.935	11,4
2002.	2.039.000	20.030	9,8
2003.	2.058.962	20.381	9,9

[to se nataliteta ti~e, Vojvodina predstavlja nisko natalitetno podru~je. Opada~e nataliteta zapo~elo je prvih decenija 20. veka i danas se Vojvodina, sa stopom nataliteta od 9,9 odsto u 2003. godini, svrstava u podru~ja sa vrlo niskim vrednostima (**tabela 7**).

Op{ta stopa fertiliteta, s druge strane, opadala je svake godine i od 81,2‰, kolika je bila u 1953. godini, opala je na 40,8‰ u 2003. godini (**tabela 8**).

Pod uticajem poodmaklog starewa stanovni{tva, osamdesetih godina pro{log veka po~iwe intenzivan rast **op{te stope mor-**

vrednosti ve} 1991. godine (1,8‰) koje 2003. godine iznose -4,5‰.

Posebna demografska karakteristika Vojvodine su **seobe** ili **migracije** stanovni{tva kojih je u istoriji Vojvodine bilo mnogo, a samo u drugoj polovini pro{log veka pet do {est. Smatra se da }e ona na sredwi i du`i rok imati neke povi{ne društvene i ekonomske reperkusije, pre svega zbog pove}awa udela mladog, radno sposobnog stanovni{tva, te izvesnog pove}awa stope prirodnog prira{taja.

Na osnovu projekcije stanovni{tva, o~ekuje se da }e 2011. godine broj starijih od

Tabela 8. Stopa fertiliteta u Vojvodini u periodu 1953-2003. godine (podaci ZZZ u Novom Sadu)

Godina	Broj fertilnih`ena	Broj`ivoro enih	Stopa fertiliteta (‰)
1953.	469.684	38.190	81,2
1991.	481.941	22.935	47,6
2002.	496.596	20.030	40,1
2003.	496.506	20.381	40,8

taliteta. Time je mortalitet sredweg intenziteta iz prethodnih decenija u devedesetim godinama pro{log veka prerastao u visok mortalitet, sa op{tom stopom od 14‰ u 2003. godini (**tabela 9**).

85 godina iznositi u Srbiji 1,2 odsto, u Vojvodini 1,4 odsto, a na Kosovu 0,5 odsto.

Procenjuje se da }e 2050. godine svaki ~etvrti gra|anin u Vojvodini biti stariji od 65 godina, {to se ve} mo`e videti u poje-

Tabela 9. Op{ta stopa mortaliteta stanovni{tva Vojvodine, 1953-2003. godina (podaci ZZZ u Novom Sadu)

Godina	Broj stanovnika	Broj umrlih	Op{ta stopa mortaliteta (‰)
1953.	1.702.958	20.086	11,8
1961.	1.857.646	17.540	9,4
1971.	1.954.049	19.946	10,2
1981.	2.036.305	23.425	11,5
1991.	2.013.372	26.549	13,2
2002.	2.039.000	29.506	14,5
2003.	2.058.962	29.741	14,4

[to se ti~e stope mortaliteta ona je decenijama iznad jedan odsto i ona danas u Vojvodini iznosi 14‰.

Stopa prirodnog prira{taja, odnosno razlika izme|u broja ro|enih i broja umrlih, od pedesetih godina pro{log veka u konstantnom je padu, dosi`u}i negativne

dinim op{tinama, a Vojvodina }e imati pola miliona stanovnika mawe nego danas.

Aktuelne socijalno-ekonomske prilike, ni u svetu ni u na{oj zemci, ne idu na ruku sprovo|ewu pronatalitetne politike, ali se smatra da }e preduzimawem dugoro~nih mera mo}i da se postigne ne{to i na tom planu.

Zaključak

Starewe stanovništva realnot je prisutna u životnom svetu. Sve se više gube razlike u starosnoj strukturi stanovništva između razvijenih zemalja. Takođe, naša zemlja, naročito wena severna pokrajina, kao regija sa stanovništvom koje spada među najstarije u svetu, po svim kriterijumima svrstava se među razvijene zemlje.

Evidentne demografske promene morale bi uticati na planirane socijalnih, ekonomskih, zdravstvenih i drugih mera zaštite starih osoba.

Literatura

1. Austin C. History and Politics of Case Management. *Generations* 12, 1998. (5):7–10.
2. Beers M, Berkow R. The Merck Manual of Geriatrics, Third Edition. Merck Research Laboratories, New York, 2000:9–23.
3. Bječac N., Dobrivojević. Starosna struktura stanovništva u opštini Sombor, *Zbornik radova Geografskog fakulteta*, 1994, kw. 44:84–8.
4. Breznik D. Starewe stanovništva u Jugoslaviji, *Zbornik uvodnih referata 3. gerontološkog kongresa Jugoslavije*, Zagreb, 1986:47–53.
5. Bursa M., Bječac N., Nikitović V. Starewe i nacionalna struktura stanovništva Vojvodine, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 2001, 110–111:145–9.
6. Coury M Joanne. Mreža potpore za stare ljude i međugeneracijska pravednost u SAD. *Revija za socijalnu politiku*, Zagreb, 1995.2(1):67–72.
7. Croce E., Juan-Ramon VH. Assessing Fiscal Sustainability: A Cross-Country Comparison. IMF Working Paper, 2003, (145):1–33.
8. Jurčević S., *Strukture stanovništva – starosna i polna struktura*. Zbornik radova Prirodno-matematičkog fakulteta u Novom Sadu, 1983, sv. 13:53–75.
9. Jurčević B., Račević M. Evropsko stanovništvo: varijacije na zajedničke teme. *Evropska populaciona konferencija*, Helsinki, 2001.
10. Jawi M. Socijalno-medicinski pristup starewu i starosti, u: Davidović M. *Gerijatrija*. Klub NT, Beograd, 1999:553–8.
11. Kutza EA. Now Is the Time for the Critical Reflection. *Generations* 15, 1991(3):65–8.
12. Macura M. Starewe stanovništva, populaciona politika, *Gerontologija*, 1993:16–22.
13. Milosavčević N. Starewe populacije – demografski aspekti starewa. U: Milosavčević N. *Gerontologija – starewe i starost*. Drugo izdawe. Novi Sad, 1999:30–4.
14. Milosavčević N. Prirodni priručnik u SAP Vojvodini i faktori koji na wega utiču, *Medicinski fakultet Novi Sad*, 1988.
15. Mladenović M. Da li stari ljudi imaju budućnost. 7. nacionalni gerontološki kongres. *Zbornik uvodnih referata*, Vrnjačka Banja, 2006:30–6.
16. Račević M. Jedinstvo u različitosti. *Evropska populaciona konferencija*. Hag, 1999.
17. Redburn DE. „Graying“ of the world's population. In: Redburn DE, McNamara RP (eds): *Social gerontology*. Westport, Calif, 1998.
18. Tasić M., [veo G., Tomašević B., Dimitrijević Z. Demografske karakteristike stanovništva Beograda i Srbije – ubrzano starewe populacije. U: *Zbornik radova sa simpozijuma o kućnoj nezi i kućnom lečenju*, Sombor, 1996, 180–4.
19. Vita AJ et al. Aging, health risks and cumulative disability. *N Engl J Med*. 1998, 338:1035.
20. Wertheimer-Baletić A. Depopulacija Hrvatske. *Društvena istraživanja Hrvatske Akademije znanosti i umjetnosti*, Zagreb, 2004 (4–5):629–52.